LOGOS TĪS 25 MARTIOU 1871 YPO G. TERTSETĪ

G. Tertsetī

λ9

ΛΟΓΟΣ

ΤΗΣ 25 ΜΑΡΤΙΟΥ 1871,

ΥΠΟ

Γ. ΤΕΡΤΣΕΤΗ

βιβλιοφύλακος τῆς Βουλῆς.

ΑΘΗΝΗΣΙ,

ΤΥΠΟΙΣ «ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ ΤΩΝ ΣΥΖΗΤΗΣΕΩΝ.»

10 ὁδὸς Βουλῆς — ὁδὸς Μουσῶν 2

1871

682

ΛΟΓΟΣ ΤΗΣ 25 ΜΑΡΤΙΟΥ 1871.

Χρόνοι ἀπέρασαν πενῆντα ἀπὸ τὴν προκήρυξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολέμου καὶ ἀρχὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας, διάστημα σύντομο ὡς πρὸς τὸ μακρόβιον ἑνὸς ἔθνους, ἀλλὰ καὶ ὄχι ἀδύνατον νὰ φωτίσῃ τωρινοὺς καὶ μεταγενεστέρους πόθεν ζημία, πόθεν ὠφέλεια· πολλοὶ μάλιστα θέλουν ὅτι ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ζωῆς τῶν ἐθνῶν εἶναι ὡς τὸ ὡροσκόπιον τοῦ μέλλοντος· ὅθεν μία προειδοποίησις πρὸς ἀποφυγὴν κακοῦ ἢ προσπάθειαν καλοῦ. Μεστὸς διδασκαλίας εἶναι καὶ ὁ περασμένος καιρὸς, τὰ συμβάντα πυκνώνονται : περίφημοι ὁπλαρχηγοὶ φονευμένοι εἰς ταῖς μάχαις καὶ φιλέλληνες ξακουστοὶ, ἱερεῖς τοῦ Ὑψίστου πεταμένοι εἰς τὰ παραθαλάσσια, καταστροφὴ πόλεων Ἑλληνικῶν καὶ ὀθωμανικῶν, στρατεύματα ἑλληνικὰ, πλοῖα ἑλληνικὰ, νικηφόρα στερηᾶς καὶ θαλάσσης, ἐμφύλιοι πόλεμοι, τρία εἴδη κυβερνήσεως εἰς τὸ στενὸ τοῦ καιροῦ, ἐδοκιμάσαμεν καὶ τὴν φιλίαν καὶ τὴν ἔχθραν τῶν μεγάλων Δυνάμεων. Συλλογιζόμενοι, Κύριοι ἀκροαταὶ, τὸν κυματισμὸν τῶν συμβάντων βλέπομεν ὅτι πολὺ μᾶς ὠφέλησε ἡ ὁμόνοια καὶ πολὺ μᾶς ἔβλαψαν ἡ διχόνοιαις. Ὡς στολισμὸν τῆς ἑορτῆς ἂς ἀναφέρωμεν τὰ ἀγαθὰ τῆς ὁμονοίας, καὶ ὡς μάθημα πολύτιμο τὸ ὀλέθριον τῶν διχονοιῶν.

Οἱ λαοὶ τῆς Μάνης, Κύριοι ἀκροαταὶ, ἔτυχε εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀγῶνος νὰ ἦναι ἐχθρευμένοι, ἔλαμψεν ἡ ὁμόνοια, συνέργησε εἰς τὴν συμφιλίωσιν καὶ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ὡς γράφει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του, καὶ τὰ ἅρματα τὰ μανιάτικα ἐστάθησαν σωτήρια διὰ τὴν Πελοπόννησον, ἀρίστευσαν καὶ εἰς τὴν στερεάν.

Ἄλλο δεῖγμα καλῆς ὁμονοίας. Εἰς τὴν Ῥούμελην ἦτον ὁμολογούμενον ὅτι ὁ Γῶγος Μπακόλας εἶχε φονεύσει τὸν πατέρα τοῦ Μάρκου Μπότζαρη, ὁ Μάρκος τὸν ἀντάμωσε καὶ κρατῶντάς τον ἀπὸ τὴν δεξιὰν, ἐσὺ, τὸν λέγει, μὲ ὠρφάνεψες ἀπὸ πατέρα, ἐγὼ ἐσὲ τώρα θεωρῶ πατέρα, παύει ἡ ὀρφάνειά μου, καὶ μὲ πνεῦμα συγγενικὸ ἄς πολεμήσωμεν διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ γένους. Βιάζομαι νὰ σᾶς φέρω καὶ ἄλλο ὅσιο παράδειγμα δύο ποθητῶν καὶ ἐνδόξων Ἑλλήνων· ἀκούσατε. Ὁ Καραϊσκάκης εἰς ἐμφύλιον πόλεμον εἶχε βλάψει πολὺ τὸν Ἀνδρέα Ζαΐμη, ἐρήμωσε τὰ ὑποστατικά του, κυνηγημένος ὁ Ζαΐμης ἀπὸ τὰ στρατεύματα τοῦ Καραϊσκάκη ἔφυγε ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον· μετέπειτα ὁ ἐπίσημος Πελοποννήσιος ἐκυβερνοῦσε τὸ Κράτος καὶ ἦτον λόγος ἐκστρατείας πρὸς σωτηρίαν τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἐμπειροπολέμου Κιουταχῆ· ποῖος νὰ διορισθῇ στρατάρχης; Ὁ Ζαΐμης εἶχε φίλους στενοὺς ὁπλαρχηγοὺς, δοκιμασμένους εἰς πολέμους, ἀλλὰ τοῦ ἐφάνη συμφερώτερον νὰ δώσῃ τὴν στρατηγίαν εἰς τὸν Καραϊσκάκην· τὸν διορίζει λοιπὸν καὶ τὸν δίδει τὸ φιλὶ τῆς ἀγάπης. Γνωστὰ τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ γενναίου πολεμιστοῦ, καὶ ἂν τὸ πικρὸ βόλι δὲν θέριζε τὴν κλωστὴν τῆς ζωῆς του, ποτὲ ὁ ξένος Ναύαρχος (δῶρον τῶν διχονοιῶν) δὲν ἤθελε καπιτανεύσει τὰ ἔργα τοῦ πολέμου, καὶ μὲ τὴν ἐλαφρόνοιάν του σύρῃ τὴν καταστροφὴν τῶν Ἀθηνῶν, προξενήσῃ καὶ τὴν σφαγὴν τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς τρεῖς πύργους. Ἀλλὰ διατί νὰ μὴ σᾶς δείξω εἰς σειρὰν πολυκαιρίας τὴν πατρίδα τιμημένην, δοξασμένην μὲ τὴν χάριν τῆς ὁμονοίας, καὶ ἔπειτα ἐξ αἰτίας τῶν διχονοιῶν βυθισμένην εἰς τὴν ἀπελπισίαν, βουτημένην εἰς ἐμφύλιον αἷμα, θέαμα ἁρπαγῆς! Ὅσοι εἶσθε ἄνδρες τῆς ἡλικίας μου ἐνθυμηθῆτε, παρακαλῶ, εἰς τὰ πρῶτα ἔτη τῆς διοικήσεως τοῦ Κυβερνήτου, βασιλεύοντας ἡ ὁμόνοια, τὴν ἀσφάλειαν, τὴν χαρὰν, τὴν εὐτυχίαν, τολμῶ νὰ εἰπῶ, τοῦ τόπου, καὶ οὔτε ὁ πόλεμος εἶχε παύσει· μάλιστα τότε τὰ ἑλληνικὰ ἅρματα ἐκυρίευ-

σαν τὴν Βόνιτζαν καὶ τὸ Μεσολόγγι καὶ τὴν Ναύπακτον. τότε καὶ ἡ συνθήκη τῆς Πέτρας. Εἰς ταῖς ἡμέραις τοῦ Κυβερνήτου δεκαπέντε χιλιάδες στράτευμα ἦτον εἰς κίνησιν, τὸ τυπικὸ ἦτον μία χαρά· ὅλοι τοῦ τυπικοῦ σώματος παλαιοὶ στρατιῶταις, φουστανελοφόροι, βαπτισμένοι εἰς τὸ πῦρ τοῦ πολέμου· πενηνταδύο πλοῖα μικρὰ καὶ μεγάλα ἐκρατοῦσαν τὴν θάλασσαν· ἡ πειρατεία ἔλειψε ὡς διὰ θαύματος, κυνηγημένη ἀπὸ τὸν Μιαούλη· λησταὶ εἶχαν φανῆ εἰς τὴν Πελοπόννησον, στέλνεται πρὸς καταδρομὴν ὁ Κολοκοτρώνης· οἱ λησταὶ ζητοῦν νὰ παραδοθοῦν, ἀλλὰ μὲ ὅρους· ὁ Κολοκοτρώνης τοὺς ἀποκρίνεται, ἡ Κυβέρνησις δὲν συνθηκολογεῖ μὲ ληστὰς, θὰ εἰπῶ τὴν γνησίαν του φράσιν, ἡ κυβέρνησις δὲν κάνει πάτα μὲ τοὺς ληστὰς, καὶ παραδοθῆτε ὄχι εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλὰ εἰς τὴν τιμωρίαν τοῦ νόμου. Ὁ καλὸς καιρὸς ὅμως δὲν ἐβάσταξε· ἡ φλόγαις τῶν ἑλληνικῶν πλοίων εἰς τὸν Πόρον τὸ μαρτυροῦν, καὶ ὁ ἀξιοθρήνητος θάνατος τοῦ Κυβερνήτου. Τρικυμία βασάνων ἐπλημμύρησε τότε τὴν Ἑλλάδα· χιόραις κουρσεύονται, τὰ μέλη τῆς Κυβερνήσεως ἀσύμφωνα, στρατηγοὶ Ἕλληνες εἰς ἀνοικτὸν πόλεμον, βάφουν μὲ αἷμα ἑλληνικὸν τὸ πάτριον χῶμα, συμμαχοῦν καὶ μὲ ὀθωμανοὺς μισθωτούς! Εἰς τὸ χέρι τοῦ Ταφιλπούζη ἐκυμάτιζεν ἡ ὀθωμανικὴ σημαία· κλεῖσέ την τοῦ ἐμήνυσε ὁ γέρο στρατηγὸς ἀπὸ τὴν Καρύταινα· εἰδεμὴ θὰ ἐβγοῦν ἡ γυναῖκες τῶν σκοτωμένων Ἑλλήνων νὰ σὲ πνίξουν.

Ἦλθε ἡ ἀντιβασιλεία, συντροφευμένη μὲ τὴν ἀπειρίαν της τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων, μὲ τοὺς ἀναρμοδίους ὀργανισμούς της. Ὦ καιροὶ ἐλεεινοί! ὅταν ὀλίγο ἔλειψε νὰ κυλίσῃ εἰς τὸ καλάθι τῆς γκιλοτίνας ἡ κεφαλὴ δύο ἀθώων, δύο εὐεργετῶν ἀθανάτων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἐπειδὴ πληὰ καὶ ὁ δήμιος εἶχε διαταχθῆ νὰ τροχίσῃ τὸ θανατηφόρον ἐργαλεῖον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔδωσε ἀφορμὴν ἔπειτα εἰς τὸν Θ. Κολοκοτρώνη, ὅταν ἀντιπροέδρευε τὸ συμβούλιον τῆς ἐπικρατείας καὶ ἦτον σκέψις νὰ καταργηθῇ ἡ

γκιλοτίνα, τὸ εἶδος τῆς καταδίκης, ὄχι, λέγει εἰς τοὺς συναδέλφους του, δὲν στέργω νὰ καταργηθῇ, ἂν πρῶτα καὶ ἐσεῖς, εἶπε γελῶντας, δὲν δοκιμάσετε τὴν τρομάρα της.

Δὲν πιστεύω, Κύριοι, ψυχὴ Ἑλληνικὴ νὰ ἀλησμονήσῃ ποτὲ τὸν τρόπον τῆς διαλύσεως τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων ἀπὸ τὴν ἀντιβασιλείαν· δὲν ἀντιλέγω, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ὅτι οἱ στρατιῶταις ἐκεῖνοι δὲν εἶχαν ἀσχημίσει ταῖς δάφναις των, γινόμενοί κατὰ καιροὺς βλαβεροὶ εἰς ἀδυνάτους συμπολίτας των, ἀλλ' ἦτον πάντοτε οἱ περίβόητοι ἄνδρες ὁποῦ εἶχαν πολεμήσει δύο φοβεροὺς στρατάρχας Κιουταχὴν καὶ Ἰμπραὴμ πασιᾶν. Τώρα ἀπὸ τὴν Ἀντιβασιλείαν πεταμένοι σχεδὸν εἰς τὸν δρόμον χωρὶς πρόνοιαν ἀληθινὰ πατρικὴν ἐρροβολοῦσαν εἰς τὴν ληστείαν, καὶ τὰ στρατοδικεῖα τοὺς ἔκοβαν,πενῆντα,ἑξῆντα τὸν χρόνον,σοφὴ λύσις τῶν δυσκολιῶν! ναὶ μὲν ὁ κυβερνήτης ἤθελε νὰ τοὺς διαλύσῃ, ἀλλὰ πῶς, μὲ ποῖα μέτρα; μοιράζωντας τὴν ἐθνικὴν γῆν, δίδωντάς τους ἐργαλεῖα γεωργικά, ἀλέτρια, βόδια, βοήθειαν χρηματικήν· καὶ ἰδοὺ ποίαν χρῆσιν ἐβούλετο νὰ κάμῃ τοῦ δανείου τῶν 60 ἑκατομμυρίων, καὶ οἱ ἄστεγοι ἐκεῖνοι ἀπὸ **consomateurs**, ὡς ἔλεγε καὶ ἔγραφε ὁ Κυβερνήτης, νὰ γείνουν **producteurs**, δηλ. ἀντὶ νὰ χαλνοῦν, νὰ φτιάνουν καὶ νὰ γλυκαθοῦν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἰδιοκτήτου καὶ εἰς τὴν τάξιν.

Ἀνέφερα μὲ πόνον καρδίας τὴν διάλυσιν τῶν στρατιωτῶν· ἐπειδὴ εἶναι πληγή, ὁποῦ ἀκόμη μᾶς καίει· τότε ἐκτίσθη ἡ φωλεὰ τῆς ληστείας· συλλογισθῆτε καὶ τὸ ἀνοικτὸ τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς, καὶ θὰ φανῇ ποίαν κληρονομίαν ὀδύνης παρέλαβαν ὅσοι ἐδιοίκησαν, ἢ διοικοῦν τὸ νέον Βασίλειον, καὶ ἂς ἔχουν τὴν χάριν ἡ διχόνοιαις!

Ἐπειδὴ, Κύριοι, ἱστοροῦμεν συμβάντα τῶν 50 ἐτῶν, μὴ σᾶς φανῇ παράκαιρον νὰ εἰπῶ δύο λόγια διὰ τὸν ἐκλεκτὸν τῆς συνελεύσεως τῆς Τροιζῆνος. Δύο κατηγορίαις ἔπιασαν καὶ ἔβλαψαν τὸν ἄνδρα, ὅτι ἦτον Ῥῶσσος, ῥωσσολάτρις, καὶ ὅτι ἔβαλε φραγμοὺς εἰς τὸν ἐρχομὸν τοῦ δουκὸς Λεοπόλδου· ἀκούσετε, κύριοι, τί ἦλθε εἰς τὴν ἀκοήν μου, ἴσως

καὶ εἰς τὴν ἰδικήν σας· εἰς μίαν συνομιλίαν ὁ Λὸρδ Ἄβερδιν μὲ ἕνα τῶν ἐπισημοτέρων Ἑλλήνων, ἐρώτησε τὸν συμπολίτην μας ἂν τῷ ὄντι ὁ Κυβερνήτης ἦτον Ῥῶσσος· τοῦ ἀπεκρίθη ὁ συμπολίτης μας, ἦτον γνήσιος φίλος τῆς πατρίδος του καὶ ἐπροσπαθοῦσε καὶ ὠρέγετο ὄχι τὸ ἑλληνικὸ νὰ ὑπηρετῇ τὴν Ῥωσσίαν, ἀλλὰ ἡ Ῥωσσία νὰ ὑπηρετῇ τὴν Ἑλλάδα· λέγει τότε ὁ Ἀβερδὶν μὲ ἀγγλικὴν εἰλικρίνειαν, καὶ ἐγὼ αὐτῆς τῆς γνώμης εἶμαι τώρα, καὶ λυποῦμαι ὅτι μὲ τὴν πρόληψιν τοῦ ῥωσσισμοῦ του καὶ αὐτὸν ἐβλάψαμεν καὶ τὴν πατρίδα σας.

Ποῖον εἶδος βλάβης ἐννοοῦσε τάχα ὁ Ἀβερδίν; πιθανολογῶ, ἐννοοῦσε, ὅταν ὁ ἀρχιστράτηγος **Maison** εἶχεν ἑτοιμασθῇ νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Ἀττικήν, εἶχε καὶ ὁ Κυβερνήτης διατάξει ταῖς χιλιαρχίαις τοῦ Χατζῆ Πέτρου καὶ τοῦ Τζαβέλλα συνοδίαν του, ἀλλ' αἰφνιδίως τὸ ὑπουργεῖον Βέλιγκτων Ἀβερδὶν, ἐκατόρθωσε νὰ σταματήσῃ τὸ κίνημα, καὶ ἂν ἡ ἀνθελληνικὴ καὶ ἀντιχριστιανικὴ πρᾶξις τῶν Τόρυδων δὲν ἐματαίονε τὴν ἐκστρατείαν, ἡ Ἀττικὴ μία φορὰ ἐλευθερωμένη, τὰ σύνορα τοῦ νέου κράτους θὰ ἐπήγαιναν πολὺ μακρύτερα, θεραπεία τὰ ἀσφαλέστερα σύνορα, εὐεργεσία ὄχι ἄδικη ἀπὸ χριστιανικοὺς λαοὺς εἰς χριστιανικὸν λαὸν, τόσα ὁποῦ ὑπόφερε εἰς τὸν πολύδακρυ καὶ ἡρωϊκόν του ἀγῶνα.

Ὡς πρὸς τὸν ἀξιοσέβαστον ἡγεμόνα Λεοπόλδον, ἀκούσετε τί γνωρίζω. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἦτον ἐδῶ ὁ πρέσβυς τοῦ Βελγίου κ. **Blondel** ἐδιηγεῖτο ὅτι συναναστρεφόμενος μὲ τὸν βασιλέα Λεοπόλδον τὸν ἐρώτησεν ἂν ὁ Καποδίστριας ἦτον ἐνάντιος εἰς τὴν ἐκλογήν του· δὲν γνωρίζω, ἴσως, πιθανὸν, τοῦ ἀπάντησε ὁ κυριάρχης του, ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν εἶχε ἡ γνώμη του, ἀπέβλεπε εἰς τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος του. — Τὴν ὁμιλίαν τοῦ Ἀβερδὶν ἤκουσα ἀπὸ τὸν κ. Σ. Τρικούπην, τοῦ Βέλγου πρέσβεως ἀπὸ τὸν κ. Ναπολέοντα Ζαμπέλην.

Ὁ Κυβερνήτης, ἔμαθα, ἀπὸ ἐπιστήθιον φίλον του, ἐπιθυμοῦσε νὰ ἡγεμονεύσῃ τὴν Ἑλλάδα υἱὸς τοῦ βασιλέως

τῆς Ὀλλανδίας, συμβουλευόμενος τὴν ἀξίαν τῶν ἁπλῶν ἠθῶν τῆς βασιλικῆς ἐκείνης οἰκογενείας, καὶ ὅτι κράτος ἐμποριχὸ, πλούσιο, φίλεργο ἡ Ὀλλανδία, ἐμπορικὸ καὶ τὸ ἑλληνικὸ κράτος, οἱ Ἕλληνες θὰ εὐκολύνοντο καὶ μὲ χρηματικὰ βοηθήματα ἀπὸ τοὺς Ὀλλανδοὺς καὶ ἀπὸ τὴν ἐμπορικὴν ἐμπειρίαν των· οἱ Ὀλλανδοὶ, ὡς γνωστὸν, διδάσκαλοι τῶν ἰδίων Ἄγγλων. Τάχα ὁ ἀγαθὸς Γερμανὸς τότε ἢ ἔπειτα εἶχε λάβει εἴδησιν ποῦ ἔκλινε ὁ Κυβερνήτης, καὶ ὡς νὰ τὸν δικαιολογοῦσε;

Ἀλλ' ἂς ὑψώσωμεν καὶ ὑψηλότερα τὸ φτερὸ τῆς ὁμιλίας μας καὶ ἂς εἰποῦμεν· ὅτι ἂν διχόνοιαις δὲν κατέσχιζαν τὰ σπλάγχνα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ ὁμόνοια ἐβασίλευε, ποτὲ ἡ ὑπερήφανη Ῥώμη δὲν ἤθελε κατεπατήσει τὰ χώματά της. Κράτος μεστὸ ὁμονοίας ἀπὸ τὸ Ταίναρον ἀκρωτήριον ἕως εἰς τοὺς φιλοπολέμους Μακεδόνας καὶ Θρᾶκας μὲ τὴν πλουσίαν ζώνην τῶν νησιῶν, μὲ τόσον ἔξοχον πολιτισμὸν ποίαν θαλάσσιαν δύναμιν θὰ εἶχε, πόσα στρατεύματα θὰ ἔστενε ἀντίμαχα εἰς βαρβάρους λαούς; ποτὲ ὡς ὁ ποιητὴς τῆς Ῥώμης Βιργίλιος στιχουργεῖ εἰς τὸ ἕκτον βιβλίον του, ποτὲ ὁ Ἀγχίσης εἰς τὰ Ἠλύσια Πεδία δὲν θὰ ἔδειχνε εἰς τὸν περιβόητον υἱόν του Αἰνείαν ταῖς ψυχαῖς τῶν μεταγενεστέρων θαυμαστῶν Ῥωμαίων, τοῦ στρατάρχου Μουμίου, νικητοῦ τῆς Κορίνθου, τοῦ Παύλου Αἰμυλίου κατακτητοῦ τῆς Μακεδονίας καὶ νικητοῦ τοῦ Περσέως

> Ille triumphata Capitolia ad alta Corintho
> Victor aget currum, caesis insignis Achivis.
> Eruet ille Argos, Agamemnoniasque Mycenas,
> Ipsumque Aeaciden, genus armipotentis Achillei;

Ὁποῖον θέαμα, κύριοι ἀκροαταὶ, μονάρχης ἀπὸ τὸ γένος τῶν Αἰακιδῶν, διάδοχος τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, σιδηροδέσμιος ἀναιβαίνει τὸ καπιτώλιον, κουδουνίζει ἡ ἅλυσος εἰς τὸ βῆμά του, ἐμπροσθοπατεῖ μὲ σκυμμένην κεφαλὴν εἰς τὸ ἁμάξι τοῦ δαφνοστεφανοφόρου Παύλου Αἰμιλίου. Μὲ τὸν αἰχμάλωτον πατέρα σύντροφοι δουλείας

ἀναιβαίνουν τὸ καπιτώλιον μία του κόρη, δύο υἱοί του εἰς τρυφερὴν ἡλικίαν, Φίλιππος καὶ Ἀλέξανδρος, ὁποῖα ὀνόματα! Πολλοὶ τῶν Ῥωμαίων, γράφει ὁ ἱστορικὸς Τῖτος Λίβιος, δὲν ἐκράτησαν τὰ δάκρυα, ὅταν εἶδαν τὰ ἀθῶα παιδιὰ τοῦ Μακεδονίτου βασιλέως νὰ ἁπλώνουν τρεμάμενην παλάμην καὶ νὰ ζητοῦν τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ λαοῦ διὰ τὸν πατέρα των.

Ὄχι ἡ Ῥώμη, τὰ ἔθνη τῆς γῆς πανστρατιᾷ δὲν ἤθελε κατορθώσουν, ἂν ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ἦτον ὁμόφρονη, ἀδελφωμένη, ὡς τὸ καλοῦσε φύσις, ὀρθὸς λόγος καὶ τὸ συμφέρον, ποτὲ δὲν ἤθελε κατορθώσουν νὰ βάλουν ζυγὸν δουλοσύνης εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἴσως, κύριοι, ἀκούοντες προφερόμενον τὸ ἂν χαμογελᾶτε, ἐνθυμούμενοι τὸ λεγόμενον, τὸ ἂν ἐσπάρθη πολλαῖς φοραῖς, ἀλλὰ δὲν ἐφύτρωσε, ἂν δὲν ἐφύτρωσε, δὲν ἐκαλλιεργήθη ὡς πρέπει· καθὼς τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς ἀνάγκη νὰ καλλιεργηθοῦν διὰ νὰ χύσουν ἄνθη καὶ καρπούς, χέρσα πνίγονται ἀπὸ ἄγρια βοτάνια, ὁμοίως καὶ τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ φρονήματα τῆς ψυχῆς πρέπει νὰ καλλιεργηθοῦν διὰ νὰ δώσουν προϊόντα πλούσια ἀρετῆς· ἄνθρωποι καὶ λαοὶ εἶναι αὐτουργοὶ καλοζωίας ἢ φθορᾶς των· δὲν εἶναι μυθολόγημα τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου.

Οὐχὶ τύχη τὰ θνητῶν ἀλλ' εὐβουλίᾳ
διδάσκαλος τὸ ἀκοίμητο φῶς τῆς ἱστορίας.

Εὐστόχως ἡ συνείδησις τῶν ἀρχαίων ἐδοξολογοῦσε τὴν ὁμόνοιαν ὡς θυγατέρα τοῦ Διὸς καὶ τῆς Θέμιδος θεᾶς τῆς Δικαιοσύνης· τί θειότερον τῆς καταγωγῆς ἀπὸ τὸν ὑπέρτατον τῶν Θεῶν, τί σεμνότερον ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην; ἐγὼ πιστεύω ὅτι ἠμποροῦμεν καὶ νὰ χαιρετήσωμεν τὴν θυγατέρα τῆς Θέμιδος καὶ χωρὶς εἰς τὴν μητέρα νὰ κακοφανῇ μὲ τοὺς στίχους τοῦ Ὁρατίου·

Matre pulchra, filia pulchrior

Εὔμορφης μητρός, εὐμορφήτερη θυγατέρα· ἐξ ἐναντίας οἱ ἀρχαῖοι ἐθεωροῦσαν τὴν διχόνοιαν θεὰν γεννημένην ἀπὸ τὰ σκοτάδια τῆς νυκτός, ἀδελφὴν τοῦ θανάτου, ἀναμαλ-

λιάραν, χλωμὴν μὲ φίδια πλεμμένη τὴν κεφαλήν της, καὶ μὲ κοφτερὸ μαχαίρι κρυμμένο εἰς τὸν κόρφον της. Δὲν γεμίζουν, κύριοι, δάκρυα οἱ ὀφθαλμοί μας συλλογιζόμενοι πόσαις φοραῖς ἡ διχόνοια ἔβγαλε ἀπὸ τὸν κόρφον της τὸ φονικὸ μαχαῖρι καὶ τὸ ἔβαλε εἰς τὸ χέρι τοῦ Ἕλληνος; Ὀλίγοι φόνοι, κύριοι, εἰς ταῖς ἐκλογαῖς; ποῖο ἐνθύμημα εἰς τὰ ὀρφανὰ τέκνα τῶν φονευμένων, ὅτι οἱ γονεῖς των ὑστερήθηκαν τὸ φῶς τοῦ ἡλίου εἰς ταῖς πλέον πολύτιμαις καὶ πρὸ αἰώνων ποθηταῖς ἡμέραις τῆς ἐλευθερίας; μὴ μολύνω τὰ χείλη μου σήμερον νὰ εἰπῶ καὶ ἄλλα ἀνηπίστευτα, ἀγκαλὰ καὶ ἀληθινά!

Δι' αὐτὰ τὰ ἀνδραγαθήματα ἐχύθη λοιπὸν τόσο αἷμα χριστιανικὸ καὶ Ἀγαρηνὸ, διὰ αὐτὰ καὶ ἡ ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου, καὶ ἡ ἐκστρατεία τοῦ Maison καὶ τὸ ἄρθρον τῆς ἑλληνικῆς αὐτονομίας εἰς τὴν συνθήκην τῆς Ἀδριανουπόλεως, διατί; διὰ νὰ ἔχωμεν τὸ ἐλεύθερο τοῦ φόνου, τῆς φρενοβλαβείας, τῆς ἀδικίας; Ἀλλὰ μὲ ἁρπάζει θέαμα ἄλλο ἐλεεινὸ, ἂν καὶ εἰς ξένην γῆν, φωταγωγημένο ἀπὸ τοὺς δαυλοὺς τῶν διχονοιῶν. Δὲν ἐβλέπαμεν ἕως τὰ προχθὲς δύο ἔθνη πολιτισμένα, σεβαστὰ εἰς τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν, εὐεργετικὰ εἰς αὐτὴν, μάλιστα τὸ ἕνα, δὲν τὰ εἴδαμεν ἀντιμαχόμενα ὡς ἄγρια θηρία; Στρωμένοι εἶναι ἀκόμη οἱ κάμποι ἀπὸ τὰ ἄταφα σώματα· ἐχορτάριασαν ἡ πολιτείαις, ἀγεώργηταις ἡ πεδιάδες καὶ τῶν δύο ἐθνῶν, τὸ σίδερο ὁποῦ ἔπρεπε νὰ ἀνοίγῃ ταῖς φλέβαις τῆς γῆς, σχίζει ἀνθρώπινα σπλάγχνα· ῥήξετε τὰ ἄχαρα ὅπλα πολιτισμένοι λαοὶ, μὴν τὰ πιάσετε πλέον, ποτὲ μὴν ἀνάψῃ πλέον φλόγα τόσο ἐχθρικὴ τὰ στήθη σας· ποῖα παραδείγματα δίδετε εἰς τὰ βάρβαρα ἔθνη; Ἦλθαν βοήθεια εἰς τοὺς κινδύνους σου, ὦ Γαλλία, εὔμορφα ἑλληνόπαιδα· ἠμπορεῖς ν' ἀκούσῃς, ἄκουσε, ἀπὸ τὰ παραθαλάσσια τῆς Ἑλλάδος φωνὴν συμβουλῆς· κλεῖσε τὰ αἱματηρὰ χρονικὰ τῶν σφαγῶν, μὴ χύνῃς, ἄφρονη, ἡ ἴδια τὸ πολύτιμον αἷμά σου.

Πόθεν, κύριοι, τὸ αἴτιον τῶν κακῶν; πόθεν ὁ θρίαμβος τῆς θεᾶς τῆς φιδοπλεγμένης τὴν ἀκάθαρτον κεφαλήν της;

θὰ τὸ εἰπῶ μὲ συντομίαν· τιμήσατέ με μὲ τὴν ἀκρόασίν σας. Δὲν σᾶς φαίνεται, κύριοι, ὅτι τὰ πάθη, ὄχι τὰ παθήματα, τὰ ἄγρια πάθη τῶν ἀνθρώπων σηκόνουν ὡς σύγνεφο, προξενοῦν ὡς μίαν ἔκλειψιν εἰς δύο ἀλήθειαις γνωστοποιημέναις εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, εἴτε ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ λογικοῦ, εἴτε ἀπὸ ἄμεσον φώτισιν τῆς θεότητος εἰς τοὺς πρώτους θνητούς, ταῖς ἀλήθειαις, λέγω, τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀνταποδόσεως τῶν ἔργων· ὁποῖος χαλινὸς εἰς τὰ ἄγρια πάθη, νὰ θεωρῆσαι ὑπόλογος, ἀθάνατος, τῶν ἔργων σου εἰς φοβερόν, ἀγέλαστον, καρδιογνώστην δικαστήν; Ὁ πειθόμενος, ὁ ἀφιερωμένος εἰς αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, ἠμπορεῖ ποτὲ νὰ προτιμήσῃ τὰ ἀνάξια, τὰ ἀνόσια ἔργα ἀπὸ τὰ ἐνάρετα; ἂς μὴ δειλιάσωμεν νὰ φανερώσωμεν καὶ μίαν ἀμφιβολίαν, τάχα, τάχα ἡ δύο αὐταῖς ἀλήθειαις εἶναι βέβαιαις, βέβαιαις;

Κύριοι ἀκροαταί, δὲν εἶναι ταπεινοφροσύνη, ἀλλὰ μάλιστα ἀξία νοὸς καὶ καρδίας νὰ πείθεται κἀνεὶς, νὰ κλίνῃ γόνα εἰς τὴν διδασκαλίαν σοφῶν ἀνδρῶν· τί εἶναι οἱ σοφοί, οἱ γενναῖοι ἄνδρες; εἶναι μία ἀνακεφαλαίωσις, μία εἰκόνα ὑπέρλαμπρη τῶν ἰδιοτήτων, τῶν νοερῶν θείων προσόντων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Καὶ εἰς δύο ἀρχαίους τόσου μεγέθους εἰς τὸν Πλάτωνα καὶ εἰς τὸν Κικέρωνα εὑρίσκω νὰ εἶχαν τὴν πεποίθησιν καὶ πίστιν εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς καὶ εἰς τὴν ἀνταπόδοσιν τῶν ἔργων. Ἀρχίζω ἀπὸ τὸν Πλάτωνα· δὲν θὰ κάμω σχόλια· μεταφράζω σχεδὸν διήγημά του, σωζόμενο εἰς τὸ βιβλίον του τῆς πολιτείας, διηγεῖται, (ὁ Σωκράτης εἶναι τὸ πρόσωπον ὁποῦ ὁμιλεῖ), διηγεῖται ὅτι ἕνας Ἀρμένης, ἡ καταγωγή του ἀπὸ τὴν Παμφυλίαν, Ἦρος τὸ ὄνομά του, πολεμιστὴς ἄριστος, ἔτυχε νὰ φονευθῇ εἰς μίαν μάχην· δέκα ἡμέραις ἔπειτα, ὡς σήκοναν τὰ λείψανα τῶν φονευμένων νὰ τὰ θάψουν, ἦταν ὅλα εἰς κακὴν κατάστασιν, εὑρέθη τὸ ἐδικόν του σῶον, ἥλιος οὔτε βροχὴ τὸ εἶχε βλάψει· ὅθεν τὸ ἔστειλαν εἰς τοὺς συγγενεῖς του, διὰ νὰ τοῦ κά-

μουν ταῖς τιμαῖς τῆς θανῆς· τὴν δωδεκάτην ἡμέραν, ὡς ἅπλωσαν τὸν νεκρὸν εἰς τὴν πυρὰν νὰ καῇ, αὐτὸς ἀναστήθη, καὶ ἐδιηγεῖτο τί εἶδε εἰς τὴν ἄλλην ζωήν· ἔλεγε λοιπὸν ὅτι ἅμα ἡ ψυχή του ἐβγῆκε ἀπὸ τὸ σῶμα, συνταξείδευσε μὲ ἄλλαις πολλαῖς ψυχαῖς καὶ ἔφθασαν εἰς θαυμάσιον ἕναν τόπον, καὶ εἶδαν δύο χάσματα εἰς τὴν γῆν, δύο εἰς τὸν οὐρανὸν ἀντίκρυτα τὸ ἕνα τοῦ ἄλλου, μεταξὺ γῆς καὶ οὐρανοῦ ἦταν δικασταὶ καὶ ἀποφάσιζαν· τοὺς δικαίους ἔλεγαν νὰ πάρουν δεξιὰ τὸν δρόμον, πρὸς τὸ οὐράνιον χάσμα· βάλλωντας σημεῖα εἰς τὰ στήθη των, αἰτιολόγημα τῶν ἀποφάσεων· τοὺς ἀδίκους προέπεμπαν ἀριστερὰ εἰς τὸ γήϊνον χάσμα, βάλλωντας τὰ σημεῖά των πισώπλατα· ὅταν ἦλθε ἡ ἀράδα τοῦ Παμφυλίου νὰ δικασθῇ, τοῦ γνωστοποιοῦν, δὲν θὰ δικασθῇ, μέλλει νὰ ἐπιστρέψῃ ζωντανὸς εἰς τὸν κόσμον, μηνυτὴς τῶν ὅσα εἶδε θὰ ἰδῇ ἢ ἀκούσῃ εἰς τὴν κρίσιν τῶν ψυχῶν· ὅθεν ἂς ἦναι ἄγρυπνος θεατής· εἶδε λοιπὸν ταῖς ψυχαῖς τῶν δικαίων νὰ πέρνουν τὸν οὐράνιον ἀνήφορον· οἱ ἄδικοι ἐκατέβαιναν εἰς τὸ γήϊνον χάσμα· ἀπὸ τὸ ἄλλο οὐράνιον χάσμα, τὸ πλαγινὸ, ἐκατέβαιναν ψυχαῖς καθαραῖς, ἀκτινοβολοῦσαν· ἀπὸ τὸ γήϊνον χάσμα ἐξ ἐναντίας, τὸ ἀντίκρυτα τοῦ οὐρανίου, ἔβλεπε νὰ βγαίνουν ψυχαῖς κουρνιακτισμέναις, μαυρολογημέναις, ἄσχημαις· ἐφαίνοντο ὅλαις νὰ ἤρχοντο ἀπὸ μακρυνὸ ταξεῖδι, καὶ μὲ εὐχαρίστησιν ἀναπαύοντο εἰς τὸ ἐκεῖ εὔμορφο δενδροστολισμένο δάσος· οἱ γνώριμοι ἐχαιρετοῦντο μὲ πόθον, οἱ οὐρανοκαταίβατοι ἐρωτοῦσαν τοὺς γηΐνους τί εἶδαν, τί ἔπαθαν; καὶ ἀντιστρόφως οἱ γήϊνοι τοὺς οὐρανίους.

Μὲ τρόμον ἐνθυμοῦντο οἱ τιμωρημένοι τὰ βασανιστήρια τῆς ποινῆς· ἔκλαιαν καὶ ἔλεγαν· οἱ δίκαιοι μὲ ἀνηπίστευτην χαρὰν ἐδιηγοῦντο τὰ θεῖα θεάματα ὁποῦ εἶδαν, ταῖς ἡδοναῖς ποῦ ἐχάρηκαν. Χιλιόχρονη ἦτον ἡ καταδίκη, χιλιόχρονη ἡ ἀνταμοιβή· μέτρον τῆς ζωῆς ἐθεωρήθη μία [illegible]ονταετία, ὥστε δεκαπλασίως νὰ τιμωρῆται τὸ ἔγκλημα, δεκαπλασίως νὰ ἀνταμείβεται ἡ ἀρετή. Ἔτυχε

ὅμως, ἐξηγεῖτο ὁ Ἀρμένης, νὰ ἀκούσῃ μίαν ψυχὴν νὰ ἐρωτᾷ μίαν ἄλλην, τί ἔγεινεν ὁ μέγας Ἀριδαῖος; ποῦ εἶναι καὶ δὲν φαίνεται; Ἦτον ὁ Ἀριδαῖος ἄσπλαγχνος τύῤῥανος τῆς Παμφυλίας, εἶχε φονεύσει γέροντα πατέρα του καὶ πρωτότοκον ἀδελφόν του καὶ ἄλλα ἀνόσια ἔπραξε. Σωστοὶ χρόνοι χίλιοι εἶχαν κλείσει ἀπὸ τὸν θάνατόν του. Οὔτε τὸν βλέπεις, οὔτε θὰ τὸν ἴδῃς ἀπάντησε ἡ ψυχή· μὲ ἐμᾶς ἠθέλησε καὶ αὐτὸς νὰ ἐβγῇ ἀπὸ τὸ στόμα τῆς γῆς, ἀλλ' αἰφνιδίως ἐβρύηξε τὸ χάσμα, ἐβροντολογοῦσε καὶ ἐκαίετο· χύνονται ἄγριοι ἄνθρωποι, ἀσχημότατοι, πύρινοι, τὸν πλακόνουν μὲ ῥαβδιὰ φλογερὰ, τὸν σύρνουν εἰς ἄγριους τόπους, πυκνωμένους ἀπὸ ἀγκάθια, κηρύττουν τὰ ἀνόσιά του ἔργα, τὸν ῥίχνουν διὰ παντὸς εἰς τὰ τάρταρα.

Κύριοι ἀκροαταὶ, δὲν σᾶς φαίνεται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀριδαίου νὰ δικάζεται ὁ Ἀλῆ πασιᾶς τῶν Ἰωαννίνων; εἰς τὰ βάραθρα τοῦ ᾅδου πνέει ἡ αἱματοχαρὴς ψυχή.

Ἂς στραφοῦμεν τώρα νὰ ἀκούσωμεν τί φρονεῖ καὶ ὁ περιβόητος πολίτης τῆς Ῥώμης, καὶ θέλω σᾶς ἀναφέρει ὡς τὸ μεγαλήτερον δεῖγμα τῆς γνώμης του τὸ ἱστορημένο μὲ τόσον κάλλος εὐγλωττίας ἀπὸ τὸν Κικέρωνα, τὸ ἐνύπνιον τοῦ Πουβλίου Κορνηλίου Σκηπίωνος. Τὸ περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου ἢ τῆς ὀπτασίας εἶναι, ὅτι ὁ Πούβλιος Κορνήλιος Σκηπίων βλέπει εἰς τὰ ὕψη τοῦ οὐρανοῦ ἡλιοφώτιστα, εἶδε τὸν πάππον του Σκηπίωνα τὸν Ἀφρικανὸν (Ἀφρικανὸς ὠνομάσθη, εἶχε νικήσει τὸν Ἀννίβαν εἰς τὴν Ἀφρικήν). Πολλὰ οἱ δύο περίφημοι ἄνδρες Ῥωμαῖοι συνομιλοῦν διὰ τὰ πάτριά των, ἀλλ' εἰς μίαν ἐρώτησιν ποῦ ἔκαμεν εἰς τὸν πάππον του ὁ Πούβλιος, ἂν τῳόντι ζῇ αὐτὸς ἢ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, ὅσους εἴδαμεν ἢ ἀκούσαμεν ἀποθαμένους, ζοῦν μάλιστα, τοῦ ἀπεκρίθη ὁ Ἀφρικανὸς, ζῇ καὶ ὁ πατέρας σου, τὸν ὁποῖον τώρα θὰ ἴδῃς· ἡ ψυχὴ τοῦ λέγει, εἶναι ἀθάνατο δημιούργημα τῆς θεότητος· ἀφοῦ χωρισθῇ ἀπὸ τὸ σῶμα ὑπάγει ὅπου τὴν καλοῦν τὰ ἔργα της καλὰ ἢ κακὰ εἰς τὴν θνητὴν ὁδοιπορίαν. Ἤξευρε καὶ ὅτι οἱ δίκαιοι χαίρονται μακάριοι τὸν ἀστροχυμένον κύ-

694

κλον ὁποῦ βλέπεις, τὸν ὁποῖον ἐμάθαμεν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας νὰ ὀνομάζωμεν Γαλαξίαν.

Κύριοι καὶ Κυρίαι! Ἀπὸ τὰ διηγήματα τοῦ Πλάτωνος καὶ Κικέρωνος! (καὶ ἂν ἀγαπᾶτε νὰ τὰ ἀναγνώσετε εἰς τὸ πρωτότυπον καὶ διεξοδικώτερα, τὸ πλατωνικὸν σώζεται εἰς τὸ δέκατον βιβλίον τῆς Πολιτείας του, τοῦ Κικέρωνος εἰς τὸ ἕκτον βιβλίον de republica), ἀπὸ τὰ διηγήματά των, ὡς ἀπὸ τὴν πυργιοβολόπετρα ἀκτινοβολοῦν ἡ σπίθαις, ἀκτινοβολεῖ ἡ πίστις, ἡ πεποίθησίς των εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς καὶ εἰς τὴν ἀνταπόδοσιν τῶν ἔργων. Ἀφοῦ λοιπὸν οἱ κορυφαῖοι τῆς σοφίας τοῦ κόσμου, Σωκράτης καὶ Πλάτων, αὐτοὶ οἱ δύο εἶναι ἀλληλέγγυοι, καὶ ὁ σοφώτατος τῶν Ῥωμαίων, φωτίζονται ἀπὸ ταῖς δύο ἀλήθειαις καὶ ταῖς φωτίζουν, εἶναι πρέπον, ταιριάζει νὰ χωρισθοῦμεν ἐμεῖς ἀπὸ τὴν σοφήν των διδασκαλίαν;

Μὴν ἀποστραφῆτε, Κύριοι, νὰ ἀκούσετε, τί πέρασε μίαν ἡμέραν ἀπὸ τὸν νοῦν μου, τὸ παράδοξον σκεπτόμενος φαινόμενον τῆς φωτογραφίας· εἶναι τάχα ἀπίθανον, εἶπα, καθὼς διὰ μιᾶς καὶ μακρὰν ἐμεῖς καθήμενοι, εἰκονίζεται εἰς τὴν πλάκα τὸ πρόσωπόν μας

Χείλη, μέτωπο, ὀφθαλμὸς,

εἶναι ἀπίθανον οἱ στοχασμοί μας, τὰ ἔργα μας διὰ μέσου μυστικῆς μηχανῆς, ἔργον τῆς θείας παντοδυναμίας, νὰ εἰκονίζωνται εἰς ἀπέραντα κατάστιχα; Νὰ ἔλθῃ ὥρα καὶ καιρὸς ὁ ψεύτης νὰ ἰδῇ τὰ ψεύματά του ἱστορημένα ἕνα πρὸς ἕνα, στοχασθῆτε πλημμύρα, ὁ ἄπονος τὴν ἀσπλαχνίαν του, ὁ ἐνάρετος τὴν καλήν του γνώμην καὶ τὰ εὐγενῆ του ἀνδραγαθήματα, ὁ φονηᾶς νὰ ἰδῇ φωτογραφημένην τὴν ἀνομίαν του, τὸν φονευμένον νὰ λαχταρίζῃ εἰς τὸ αἷμά του, καὶ οὔτε τυχηρὸς ὁ φονηᾶς ποτὲ, νὰ ξεφύγῃ, νὰ σωθῇ μ' ἕνα ἄλλοθι, δηλαδὴ τὸ φονικὸ ἔγεινεν εἰς ταῖς Θήβαις, ἐγὼ ἤμουν εἰς τὴν Φιλιππούπολιν· ἡ θεία τέχνη, ἡ θεία δίκη τὸν ἔχουν ἀνελεήμονα φωτογραφημένον.

Ἀκούω, Κύριοι, νὰ μοῦ γίνεται μία κατηγορία, καὶ

δικαίως. Μᾶς εἶπες τὸν Πλάτωνα, τὸν Κικέρωνα, μᾶς εἶπες καὶ τὰ δικά σου, δὲν μᾶς εἰδοποιεῖς, διὰ νὰ λύσῃς καὶ εὐθὺς τὸ ζήτημα χωρὶς πολυλογίαν, τί ἐκήρυξε, τί ἐκύρωσε ὁ θεῖος θεμελιωτὴς τοῦ χριστιανισμοῦ;

Θέλω ἀθωωθῇ, Κύριοι καὶ Κυρίαι, πιστεύω, ἐντελῶς, θέλω σᾶς εἰπῇ, ὄχι ὡς λόγια 'δικά μου, μὴ ψεύματα, φοβοῦμαι τὸ κατάστιχο, ἀλλὰ σοφοῦ γερμανοῦ θὰ σᾶς ἀναγνώσω ὀλίγαις ἀράδαις, ὡς πρὸς τὸ ποθούμενον τῆς μελέτης μας καὶ τῆς ἀθωώσεώς μου. Εἶναι μικρὸ βιβλίον, de l' éducation du genre humaire de Lessing. Προσοχή.

. . . . . Le Christ fut le premier professeur d'immortalité de l' âme qui méritât la confiance, et comme professeur et comme praticien..

Qui meritât la confiance! — Par les propheties dont l' accomplissement semblait avoir lieu en lui, par les miracles qu' il faisait, par sa résurrection après sa mort qui avait mis le cachet à sa doctrine.

Et comme praticien! — Autre chose est en effet de présumer, de souhaiter, de croire l'immortalité de l'âme comme spéculation philosophique, autre chose de régler sa conduite intérieure et extérieure en conséqnence.

Voilà au moins ce qu'enseigna le Christ. Car quoique maintes nations crussent avant lui à la punition des mauvaises actions dans l'autre vie, cependant il ne s'agissait que d'actions qui, portant préjudice à la société civile, étaient déjà punies par elle dès ce monde. A lui seul était résesvé de recommander la pureté intérieure du coeur, en considération d'une autre vie.

Ses élèves ont fidèlement propagé cette doctrine et cela suffit pour les ranger parmi les instituteurs et les bienfaiteurs de genre humain.

Τὸ ἐξηγῶ ὅπως ἠμπορῶ εἰς τὴν γλῶσσάν μας.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ πρῶτος διδάσκαλος τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ἄξιος ἐμπιστοσύνης καὶ ὡς διδάσκαλος καὶ ὡς πρακτικός.

Ἄξιος ἐμπιστοσύνης ὡς διδάσκαλος· ἦλθε εἰς τὸ πλήρωμα τῶν προφητειῶν· ἐθαυματούργησε εἰς τὸν κόσμον,

ἀναστήθη, ἡ ἀνάστασίς του ἐσφράγισε τὴν κατήχησίν του.

Ἄξιος ἐμπιστοσύνης ὡς πρακτικός· ἄλλο πρᾶγμα εἶναι νὰ πιθανολογῇς, νὰ ἐπιθυμῇς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, νὰ τὴν παραδέχεσαι ὡς φιλοσοφικὴν μελέτην· ἄλλο πρᾶγμα νὰ κανονίζῃς εἰς ὅλα τὴν ζωήν σου ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν συμφώνως μὲ θρησκευτικὴν βεβαιότητα. τοῦτο ἐδίδαξε ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

Πρὶν τῆς ἐμφανίσεώς του διάφορα ἔθνη ἐπίστευαν ὅτι τὰ κακὰ ἔργα τιμωροῦνται εἰς ἄλλην ζωὴν, ἀλλὰ τὰ ἔργα, ὅσα ἦταν πρὸς βλάβην τῆς κοινωνίας, ἐτιμωροῦντο καὶ ἀπὸ τοὺς γραπτοὺς νόμους, μόνον ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐκήρυξε τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς, τὸ ἀμίαντο τῆς καρδίας χάριν τῆς μελλούσης ζωῆς. Οἱ διδασκόμενοι ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν ἅπλωσαν εἰς τὴν οἰκουμένην ταῖς θείαις ἀλήθειαις τῆς παραδόσεώς του.

Κύριοι ἀκροαταὶ, ἂν θελήσωμεν ἐπιμελούμενοι νὰ ἐξετάσωμεν τὴν ὀρθὴν κρίσιν τοῦ Γερμανοῦ συγγραφέως θὰ φανῇ φῶς φανερὰ ὅτι ἐμπνεύσθη ἀπὸ τὰ ὅσια λόγια τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, ὁ Νόμος διὰ Μωϋσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο.

Τελειόνω καὶ ἀνέκφραστη μία χαρὰ μὲ κυριεύει τὴν ὁποίαν βέβαια συναισθανόμεθα ὅλοι, ὅτι πλὴν τὸ πικρὸ ἡμερολόγιον τῶν διχονοιῶν μας ἔσβυσε, κατεστράφη, δὲν ἀναζῇ, βίαιος σύμβουλος ὁμονοίας καὶ ἀγάπης τὰ φοβερὰ, τὰ ἀνήκουστα δυστυχήματα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἀπὸ τοὺς παμπάλαιους αἰῶνας· οὔτε ἡ χάρις τοῦ χριστιανισμοῦ θὰ μᾶς ἐγκαταλείψῃ, προθυμοποιούμενοι νὰ τὴν ἀπολαύσωμεν, ὥστε ἀκροασθῆτε, παρακαλῶ. — Ὅταν σὺν Θεῷ λάμψῃ ἡ ἡμέρα τῆς ἑκατονταετηρίδος τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὁ εὐτυχὴς βιβλιοφύλαξ τῆς Βουλῆς τοῦ Πανελληνίου τότε, ὄχι βέβαια ἐγὼ, δὲν τὸ ἐλπίζω, θὰ ἔχῃ καὶ εὐτυχέστερα ἀγαθὰ νὰ πανηγυρίσῃ. Καὶ τὸ μεγαλεῖον, ἡ θυσίαις, ἡ εὐεργεσία τῶν θεμελιωτῶν τῆς ἐλευθερίας κατὰ τὸ ἔτος 1821 θὰ δοξολογοῦνται καὶ μακαρίζονται εἰς αἰῶνας αἰώνων. Εἶπα.